

PRIKAZI KNJIGA

HRVATSKI FRAZEOLOŠKI RJEČNIK

Antica Menac, Željka Fink-Arsovski, Radomir Venturin,
Hrvatski frazeološki rječnik. Zagreb : Naklada Ljevak, 2003. 414 str.

Do objavljivanja tog rječnika hrvatska je frazeologija obrađivana u rječnicima različitog tipa i opsega. U općim rječnicima frazeologija je oduvijek zastupljena i dobivala je važno mjesto, ali obrada frazema često ne slijedi spoznaje frazeološke teorije. Od postojećih frazeoloških rječnika potrebno je spomenuti jednojezični *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* Josipa Matešića iz 1982. godine s opsegom od 12 000 frazema, dvojezične *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik* u redakciji Antice Menac (1980) i *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* u redakciji Josipa Matešića (1988). Spomenimo i niz dvojezičnih i trojezičnih rječnika iz serije *Mali frazeološki rječnici*, koji su izlazili u Zavodu za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 1985. do 1988. godine. U njima je polazni jezik hrvatski, dok ciljne jezike čine ruski i ukrajinski, češki i slovački, poljski, njemački, talijanski, francuski, slovenski, latinski, grčki i novogrčki, a opseg im je 1000–1200 frazema. *Hrvatski frazeološki rječnik* prvi je hrvatski jednojezični frazeološki rječnik. Sastavili su ga Antica Menac, Željka Fink-Arsovski i Radomir Venturin, a objavila ga je Naklada Ljevak u Zagrebu 2003. godine.

Rječnička građa ima opseg od 2258 frazema, a čine je, kao što sami sastavljači u predgovoru napominju, najfrekventniji frazemi hrvatskoga jezika koji imaju široku uporabu u govoru, dok u rječnik nisu uvršteni grubo vulgarni frazemi, te zastarjeli i uzvišeno intonirani frazemi, nerazumljivi i strani suvremenom govorniku.

Rječnik se sastoji od *Predgovora*, poglavlja *Kako se služiti rječnikom*, rječničkog dijela, te *Kazala pojmova* i *Popisa pisaca*. Predgovor donosi kratki osvrt na mjesto i ulogu frazeologije u današnjem jezikoslovlju i leksikografiji, objašnjava kriterij uvrštavanja jezičnih jedinica u rječnik određujući sam pojam frazema, te ukratko nabraja osnovne karakteristike hrvatske frazeologije: od oblika i tipova frazema

do njihova podrijetla i analize sastavnica. Korisniku će poglavlje *Kako se služiti rječnikom* dati korisne upute za olakšano snalaženje u građi, a boljem snalaženju i dodatnom informiranju namijenjena su i dva dodatna popisa iza samog rječničkog dijela.

U rječničkom dijelu frazem se navodi pod imenicom ako ju sadrži kao sastavnicu i ona se smatra glavnom riječju i navodi se kao nadnatuknica. Svi ostali frazemi koji se kao natuknice nalaze pod tom nadnatuknicom poredani su abecednim redom. Kod frazema u čijem sastavu nalazimo dvije ili više imenica za glavnu se uzima prva u redosljedju njihova pojavljivanja kao sastavnica. Ukoliko frazem ne sadrži imenicu, glavnom riječju smatra se pridjev, te dobivamo sljedeći redosljed u određivanju glavnih riječi: imenica, poimeničena riječ, pridjev, prilog, glagol, broj, zamjenica.

U pravilu se svaki frazem navodi samo jednom, na mjestu na kojem se donosi njegova obrada i značenje. Odstupanja od tog pravila rješavaju se uvođenjem oznake *v.* (vidi), slova pod kojim je frazem obrađen i rednog broja frazema unutar navedenog slova. Takav slučaj nalazimo kod frazema koji sadrže dvije imenice kao glavne riječi u istoj funkciji, te se druga navodi u zagradama kao zamjena prvoj, a frazem se navodi pod jednom i drugom, s tim da se pod drugom oznakom upućuju na prvu. Na primjer, frazem **staviti/stavljati naglasak (akcent) na što** navodi se pod nadnatuknicom **NAGLASAK**, gdje nalazimo i njegovu obradu, i pod nadnatuknicom **AKCENT** uz oznaku *v. N-4*. Slično je i kod frazema koji imaju oblik nezavisne sveze u kojoj su glavne riječi spojene nezavisnim veznici-ma. Tako frazem **sad ili nikad** nalazimo pod natuknicom **SAD**, gdje je i obrađen, te pod natuknicom **NIKAD** uz oznaku *v. S-1*.

U natuknici je oznaka rekcije tiskana kosim slovima, npr. **duša je na jeziku komu**, a fakultativni dijelovi frazema stavljaju je u izlomljene zagrade, npr. **pretvoriti se <sav> u oko**.

Na frazemske varijante ukazuju okrugle zagrade u kojima se navodi zamjena za prethodnu riječ koja ne mijenja značenje frazema, npr. **pogledati/gledati istini u oči (lice)**.

Ukoliko frazem može imati dva oblika sličnog sastava, a razlike se mogu teško riješiti zagradama, navode se oba oblika uz veznik *ili*: **imati dug jezik ili biti duga jezika**. Debelim kosim slovima bilježe se lične i posvojne zamjenice kad predstavljaju iste zamjenice u drugim licima, a istom padežu, npr. u frazemu **baš me briga** lična zamjenica *me* predstavlja *te, ga, ih, nas, vas* itd.

Kosom crtom označuju se vidski parovi glagola u okviru istog frazema: **staviti/stavljati sve na jednu kartu**.

Na moguću kolokaciju frazema ukazuje se uglatim zagradama: **kao vlaška mlada [držati se i sl.]**.

Važan je i gramatički lik natuknice. Imenica kao glavna riječ u nominativu jednine predstavlja cijelu imeničku paradigmu i tako ukazuje na moguće oblike frazema u kojem se nalazi. Ukoliko se imenica navodi u nominativu množine ona predstavlja razne oblike množine, ali znači da se u jednini ne upotrebljava. Ako se imenica kao glavna riječ navodi u nekom od kosih padeža, znači da joj je taj padež obvezatan i nepromjenjiv. Pridjev kao glavna riječ stoji u obliku nominativa jednine muškog roda i predstavlja oblike drugih dvaju rodova i njihove množine. Glagol naveden u infinitivu predstavlja cijelu glagolsku paradigmu. Ako se navodi glagol samo jednog vida, znači da se njegov vidski parnjak ne upotrebljava kao sastavnica frazema. Kod nekih frazema glagoli se upotrebljavaju samo u određenim vremenima ili oblicima, na što upućuje oblik u kojem se glagol u frazemu navodi.

Autori nisu navodili stilske odrednice frazema.

Obrada značenja donosi se iza natuknice u novom retku. Često se kao značenje donosi nekoliko rješenja, što je razumljivo s obzirom na složenost značenja frazema, te na niz dodatnih, prenesenih, konotativnih značenja. Ako se radi o višeznačnom frazemu, značenja se obročavaju. U kosim se zagradaama uz značenje bilježi dodatno pojašnjenje ili ograničenje uporabe, npr. kao kod frazema *ostaviti <svoje> kosti 'poginuti /obično u ratu/*.

Iza obrade značenja sastavljači donose primjere uporabe frazema. Kao što se u predgovoru navodi, primjeri su uzeti iz djela suvremenih hrvatskih prozai pisaca, nastalih nakon Drugog svjetskog rata, iz novina i časopisa od 1990. godine naovamo. Osobito vrijedan izvor primjera čine mrežni pretraživači Yahoo, Altavista i Google, te Hrvatski nacionalni korpus, što je zanimljiva novost u odnosu na slične rječnike i velika pomoć u suvremenoj leksikografskoj praksi. Ukoliko autori nisu pronašli prikladan primjer, sami su ga sastavili, ali na taj način je popraćen manji dio rječničke građe.

Navest ću dva primjera navođenja i obrade natuknice:

MAST

namazan (premazan) svim mastima

prepreden, prefrigan, lukav, sklon smicalicama,
spreman na svaku nepodopštinu

Lepid je za Longina po svome podrijetlu, bogatstvu i odgoju, a nadasve po prirodnoj finoći i duševnoj čistoti uzor moralnosti i najbolje razine, pa se on, Longin, pravi prepredenjak i NAMAŽAN SVIM MASTIMA, pred Lepidom osjeća nekako nedovoljno čist i pomalo šarlatan. (HNK – Vukusić)
Gorjan je sasvim slučajno poznao tog Cvijanovića, inače pravog mahera, prefriganca SVIM MASTIMA PREMAZANOG. (Tribuson)

Jezgra društva bio je jedan postariji čovjek, kome se na licu vidjelo da je SVIM MASTIMA PREMAZAN, i koji je držao glavnu riječ, duhovito komentirajući sva aktualna zbivanja iz politike, ali i iz drugih oblasti, posebice iz književnosti.
(Brešan)

plivati (živjeti) u slasti i lasti (masti) v. S-43

vaditi komu mast

na sve moguće načine mučiti (gnjaviti, mrcvariti, živcirati) koga, uživati u podbadanju koga

Stariji je mlađega brata stalno zadirkivao, rugao mu se, činio mu pakosti, nije mu nikad davao mira – VADIO mu MAST.

MUŠICA

imati mušice (muhe, bube, bubice) <u glavi>

biti hirovit (svojejav, mušičav), imati hirove

Nije bio zločest kao druga djeca, naprotiv, bio je miran i šutljiv. Ali JE IMAO svoje MUŠICE. (Majdak)

Proći će ga to, pa to su godine kad svi IMAJU BUBICE U GLAVI.

IMAO JE BUBE U GLAVI, nikog nije podnosio i ni s kim nije mogao duže živjeti. (Tribuson)

Hrvatski frazeološki rječnik jest suvremen frazeološki rječnik u kojem je frazeologija hrvatskog jezika obrađena leksikografski i frazeološki dosljedno, uz primjenu najnovijih frazeoloških i leksikografskih znanstvenih spoznaja. Riječ je o vrijednom i nezaobilaznom priručniku svakom izvornom govorniku, studentima, učenicima, profesorima, prevoditeljima, svim lingvistima, slavistima, posebno onima koji se bave frazeologijom.

Anita Hrnjak